

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ФОНДІВ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Сердюк Т.В к.е.н., доцент, Франишина С.Ю. асистент

Анотація. Досліджено особливості функціонування спеціалізованих фондів енергозбереження в розвинених країнах світу. Обґрунтовано необхідність та можливість створення регіональної структури діяльності спеціалізованих фондів енергозбереження, механізми наповнення та напрямки витрачання, розроблені критерії щодо раціональної діяльності цих фондів.

Вступ

Сьогодні вже не викликає сумнівів актуальність проблеми енергозбереження та необхідності здійснення більш ефективної державної політики щодо забезпечення енергоефективності вітчизняної економіки. Дослідження процесу енергозбереження на підприємствах цукрового виробництва показали, що основною причиною недостатньої активності у реалізації енергозберігаючих проектів та заходів є скрутне фінансове становище більшості підприємств галузі, відсутність реальної державної підтримки у сфері енергозбереження, недовірливість стимулюючих заходів передбачених законодавством та безсистемність енергозберігаючої політики як на державному, так і на місцевому рівнях.

Саме тому з метою стимулювання та заохочення енергозбереження необхідно створити нову організаційну систему фінансування таких проектів, через функціонування фондів енергозбереження як на регіональному рівні так і на рівні окремого підприємства.

Проблемою фінансування та пошуку оптимальних джерел забезпечення виконання заходів з енергозбереження в Україні займається велика кількість вітчизняних науковців та владних діячів, серед них О.В. Суходоля, І.Діак, Б.С. Стогній, М.В. Рапцун та багато інших.

Постановка завдання

Проаналізувати особливості діяльності спеціалізованих фондів енергозбереження в різних країнах світу, вивчити їх досвід та розробити організаційний механізм їх функціонування у вітчизняній системі фінансування енергозбереження.

Результати аналітичних досліджень

Для реалізації ефективної політики енергозбереження потрібно сформулювати та забезпечити чіткі механізми її фінансування. Адже як показує вітчизняна практика реалізації енергозберігаючих програм та проектів, основною причиною їх невиконання є відсутність єдиної системи фінансування таких заходів на державному рівні, рутинний характер існуючих організаційних заходів (конкурси, процедури відбору енергозберігаючих проектів тощо), відсутність дієвої схеми стимулюючих програм.

Згідно із законом України «Про енергозбереження», основним джерелом фінансування енергозберігаючих заходів повинен був стати Державний фонд енергозбереження, який був створений Постановою КМУ від 07.02.96р. №163 „Про загальнодержавний позабюджетний фонд енергозбереження” (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 29.04.96 р. №478 „Про затвердження положення про Фонд паливно-енергетичного комплексу”) в рамках реалізації Комплексної державної програми енергозбереження (КДПЕУ). Загальнодержавний позабюджетний фонд енергозбереження створювався з метою фінансування та матеріально-технічної підтримки заходів щодо раціонального використання і економії ПЕР. Проте фактично він не став помітним явищем в політиці енергозбереження внаслідок ілюзорності та відсутності чітких джерел наповнення та напрямків використання його ресурсів і був ліквідований відповідною Постановою КМУ у 1999 році.

Але вже в 2006 році, Законом України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з енергозбереження” було відновлено діяльність Державного фонду енергозбереження, який має аналогічні джерела наповнення та особливості діяльності. Проте інформації

про ціленаправлену діяльність цього фонду, дані про фактичні обсяги фінансування енергозберігаючих проектів чи заходів практично відсутні, як у засобах масової інформації, в мережі Інтернет, так і у оприлюднених звітах Національного агентства з питань ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР).

Нажаль, наша дійсність влаштована так, що діяльність будь-якого фонду створює передумови для запеклої боротьби за «ласий шматок» серед владних мужів та часто ресурси фонду використовуються не за цільовим призначенням, що в свою чергу породжує корупційні процеси в країні. Неефективна діяльність державного фонду енергозбереження зумовлена тим, що навіть основний інструмент наповнення – штрафні санкції за нераціональне використання енергетичних ресурсів – не використовувався повноцінно, оскільки в будь-якому регіоні інспекції з енергозбереження розмірковували так: навіщо душити штрафами місцеві підприємства, якщо абсолютно не видно користь цього, адже гроші безслідно надходять в Київ.

З метою усунення подібних зловживань та забезпечення активних зрушень у реалізації політики енергозбереження, життєво необхідною умовою є створення нової, дієвої та чітко визначеної організаційно-економічної, фінансової та правової системи (структури) діяльності фондів енергозбереження. Для розробки механізмів діяльності фондів енергозбереження в Україні розглянемо досвід розвинених країн світу (табл. 1) щодо функціонування таких фондів, який доводить їх ефективність, вказує на різноманітність їх видів та обов'язковість їх існування, особливості застосування в різноманітних економічних умовах та сферах.

Найбільших успіхів у скороченні енергоспоживання було досягнуто в Японії, де в 1972 році було утворено спеціалізований фонд енергозбереження, який діє і сьогодні. За рахунок коштів цього фонду постійно здійснюється фінансування заходів з енергозбереження. Умови надання кредитів по цьому фонду передбачали необхідність підвищення ефективності використання

енергії не менше ніж на 10% або більше, при цьому величина кредитів може складати понад 50% і більше від загальної суми інвестицій.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз діяльності фондів енергозбереження в різних країнах світу

Країна	Напрямки енергозбереження	Фінансування енергозберігаючих заходів	Напрямки фінансування
Японія	<ul style="list-style-type: none"> - модернізація діючого та введення нового енергозберігаючого обладнання; - удосконалення технологічних процесів, зменшення питомої ваги енергоємних галузей і виробництв; - стрімкий розвиток наукомістких галузей; 	За рахунок коштів: <ul style="list-style-type: none"> - спеціалізованого фонду енергозбереження, створеного ще у 1972 році; - фонду фінансування малих та середніх підприємств; 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності використання енергії не менше ніж на 10%, фінансування до 30% необхідних коштів; - підвищення ефективності використання енергії більше ніж на 20% фінансування до 50%; - кредити надаються на 5-8 років при 6-8% річних.
США	<ul style="list-style-type: none"> - прискорений розвиток наукомістких галузей; - виробництво малосерійної та унікальної продукції; - стрімкий розвиток машинобудування та хімічної промисловості; 	Фінансування здійснювалось за рахунок Національного наукового фонду США	<ul style="list-style-type: none"> - повне фінансування найбільш ефективних заходів (економія понад 25%), за рахунок фонду; - пільгове оподаткування підприємств;
Росія	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення структури кінцевого споживання енергоресурсів зокрема у житлово-комунальному господарстві; - розширення та поглиблення електрифікації в усіх сферах економіки; 	Системи регіональних фондів енергозбереження (пайові інвестиційні фонди); схема "само інвестування підприємств"	<ul style="list-style-type: none"> - частина прибутку, отримана за рахунок енергозбереження звільняється від оподаткування строком на 2 роки; - кредитування підприємств за рахунок пайових фондів.

Різні країни світу по різному вирішують проблему раціонального та ефективного використання енергетичних ресурсів, виходячи із національних особливостей економік, характеру енергоспоживання, показників самозабезпеченості та дефіциту енергоресурсів тощо. Але механізми фінансування таких заходів у більшості країн здійснюється за допомогою функціонування спеціалізованих фондів енергозбереження, які є потужним важелем реалізації політики енергозбереження.

Сьогодні в Україні потрібно створити принципово новий механізм функціонування фондів енергозбереження, який потребує негайного переосмислення та реструктуризації функцій наповнення, витрачання коштів фонду, контролю, оцінки та вибору першочергових об'єктів фінансування тощо. На нашу думку, треба зробити акцент саме на необхідності розмежування функцій Державного та регіональних фондів енергозбереження. Розгалужена структура діяльності регіональних фондів енергозбереження забезпечить оперативність реалізації енергозберігаючих заходів на місцях. Важливим етапом створення раціональної структури діяльності таких фондів є оцінка основних елементів (економічних, організаційних, структурних тощо), що безпосередньо визначатимуть умови, принципи та напрямки їх діяльності. На сьогодні в Україні ефективно не діє жоден із основоутворюючих елементів можливого механізму функціонування фондів енергозбереження.

Найбільш важливим та системоутворюючими є *законодавчий або правовий елемент* забезпечення діяльності фондів енергозбереження. Основною причиною незадовільного його функціонування є деяка невідповідність, розпорошеність законів в цій сфері. Існуюче законодавство сформовано під окремі проблеми, що вимагали негайного законодавчого врегулювання та конкретизації. Правове поле щодо стимулювання ефективного використання енергоресурсів практично взагалі відсутнє. Саме на законодавчому рівні повинні прописуватись та закріплюватись економічні, організаційні, структурні та інші елементи необхідні для забезпечення прозорого процесу фінансування, кредитування, організації та контролю у сфері енергозбереження.

Економічний елемент передбачає в першу чергу створення чіткої тарифної та податкової стимулюючої політики, систем пільгового кредитування та оподаткування, ефективної політики дотацій, прямого фінансування. Особливістю нової структури діяльності фондів є те що, в ній діятимуть усі можливі способи стимулювання та підтримки енергозберігаючих заходів, залежно від питомого річного енергоспоживання підприємства, рівня

досягнутої економії, масштабності енергозберігаючого проекту його вартості тощо. Кожне підприємство, установа чи організація, що здійснює розробку та впровадження енергозберігаючих заходів, документально засвідчили таке впровадження зможе розраховувати на певну фінансову підтримку з боку держави. Чітка методика застосування зниженої ставки того чи іншого виду податку повинна бути прозорою та зрозумілою, щоб кожен суб'єкт економічної діяльності був поінформований щодо такого роду заходів і міг легко, враховуючи особливості та масштаби своєї діяльності, визначити на яку саме знижку, на який термін та якого податку він може розраховувати.

Жодна економічно розвинута країна світу в період забезпечення своєї економічної та енергетичної безпеки не обійшлась без системи економічного стимулювання енергозбереження. Залежно від національних особливостей, обсягів запасів та показників самозабезпеченості енергетичними ресурсами були розроблені та реалізовані напрямки забезпечення процесу енергозбереження і програмам економічного стимулювання відводилось особливе місце. Сьогодні і в Україні, переймаючи досвід розвинених країн світу, життєво необхідно активізувати процеси енергозбереження по всій країні.

Безперечно економічний елемент механізму енергозбереження відіграє важливу роль, проте без чіткої послідовності процесу та відповідно забезпечення організаційного елементу механізму функціонування фондів енергозбереження, забезпечити прозорість надання пільг та фінансування практично не можливо. Як не можливо і забезпечити максимальний контроль, об'єктивність прийнятих рішень та простежити напрямки використання наданих підприємствам пільгових коштів. Організаційний елемент передбачає в першу чергу обґрунтування та створення переліку критеріїв та умов надання тих чи інших видів пільг, яким повинно відповідати підприємство чи забезпечити їх виконання для отримання допомоги з боку держави.

Рис. 2 – Основні принципи та механізми забезпечення діяльності регіональних фондів енергозбереження

Організаційний елемент механізму функціонування фондів енергозбереження полягає в розробці комплексу заходів, а саме:

- організація діяльності фондів енергозбереження на регіональному рівні, механізми їх наповнення та напрямки витрачання;

- забезпечення прозорості процесу фінансування та акумулювання коштів фонду шляхом створення електронної сторінки на базі офіційного сайту Державної інспекції енергозбереження, регіональні відділення якої наявні в кожній області;

- створення інформаційної бази підприємств, які здійснюють впровадження енергозберігаючих заходів, мають відповідно економію енергетичних ресурсів за певний період її документальне підтвердження та пройшли експертизу відповідного заходу чи проекту на відповідність енергозбереження. Така база даних дає можливість підприємствам області вести постійні спостереження за процесом енергозбереження по усіх об'єктах регіону. Реєстрація на даному сайті потребує невеликого обсягу даних по підприємству (галузь економіки, найменування, юридична адреса, місце знаходження, основні параметри енергоекономічного проекту тощо).

Зареєструвавшись у такому класифікаторі підприємство може приймати участь у конкурсі на надання бюджетного фінансування, пільгового кредитування чи інших заохочувальних засобів для фінансування процесу енергозбереження. Такий підхід забезпечить максимальну прозорість та публічність процесу енергозбереження на регіональному рівні.

Незабезпеченість *структурного фактору* пояснюється відсутністю чіткої структури підпорядкування та організації діяльності фондів енергозбереження. Натомість вирішення питань енергетики та проблем енергозбереження розподілено сьогодні між багатьма органами влади: Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції, Мінпаливенерго, Мінпромполітики, Держжитлокомунгоспом, НАЕР та інші.

Відповідно кожен елемент системи вимагає розробки чіткої методики функціонування та реалізації, що в сукупності забезпечить безперебійний та

безперервний процес енергозбереження. Головний принцип структурної діяльності фондів енергозбереження повинен стати фактор системності, що передбачає в першу чергу взаємообумовленість та взаємозалежність оголошених в країні напрямків та критеріїв діяльності, фактичних обсягів фінансування енергозберігаючих заходів за рахунок цих фондів. Тобто без чіткої системи принципів та критеріїв надання фінансової підтримки не можливо забезпечити прозорість таких рішень, а тому і діяльність Фондів енергозбереження втрачає головний зміст та створює умови для корупційних процесів, знижує об'єктивність цих рішень, а тому і кошти фонду дуже часто використовуються не за призначенням.

Лише системна державна та регіональна політика, детальна розробка основних критеріїв фінансування, прозорість надання та отримання коштів, контроль за їх витрачанням – усе це в сукупності із публічністю звітування спроможна пожвавити процеси енергозбереження в країні.

Україна мала невдалий досвід функціонування фонду енергозбереження, що сприяв корупції та розбазарювання фінансових ресурсів. Але сьогодні, не дивлячись на минулий досвід, для належної підтримки політики енергозбереження особливо на регіональному рівні, необхідним є відновлення діяльності фонду енергозбереження.

Використана література

1. Суходоля О.М. Досвід реалізації політики енергозбереження в розвинених країнах світу // Енергоінформ. – №26(106). – 2002. – С.15-18
2. Закон України „Про енергозбереження” відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 30, ст.283 із змінами та доповненнями.
3. Матеріали Комплексної державної програми енергозбереження України (КДПЕ)
4. www.naer.com.ua – Офіційний сайт Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР)